

Emigracja jako przejaw współczesnych przemian cywilizacyjnych

Jedną ze znamienitych cech rozwoju społeczeństwa od zarania tworzenia się struktur organizacji politycznych była i jest ruchliwość przestrzenna¹. Jej intensyfikacja zależy od wielu czynników ekonomicznych, technicznych, kulturowych, politycznych itp.

Wychodźców określa się mianem emigrantów, natomiast ludność napływającą imigrantami. Przez pojęcie emigracji zwykło się zaś rozumieć: 1) wyjazd z ojczyzny do innego państwa, w celu osiedlenia się tam na stałe lub na pewien okres, bądź pobyt poza granicami ojczyzny po osiedleniu się tam; 2) wychodźstwo, tj. zbiorowość emigrantów stale zamieszkujących w określonym kraju.

Ze względu na przyczyny opuszczenia kraju przyjęto za kryterium podziału emigracji na:

- ekonomiczną,
- polityczną,
- religijną,
- psychospołeczną,
- cywilizacyjną,
- przymusową i dobrowolną².

Poszczególne motywy opuszczenia kraju wychodźstwa są niejednokrotnie wieloznaczne. Na przesłanki polityczne nakładają się trudności ekonomiczne, bądź motywy rodzinne. Rozróżnienie poszczególnych powodów bywa nierzadko trudne do ustalenia. Szczególnie motywy dobrowolne bywają często złożone. Obok przyczyn ekonomicznych, czy politycznych, występują te związane z czynnikami psychologicznymi i psychospołecznymi jednostki.

Spośród innych form migracji wyróżnia się emigrację stałą, czasową i sezonową, pojedynczą i grupową, zorganizowaną i żywiołową³.

¹ *Emigracja z ziem polskich w czasach nowożytnych i najnowszych*, pod red. A. Pilcha, Warszawa 1984, s. 5.

² *Ibidem*, s. 14–16; *Diaspora polska*, pod red. A. Walaszka, Kraków 2001, s. 7–29.

³ *Emigracja z ziem polskich...*, s. 5, 14–17.

Istotnym wyróżnikiem są regulacje prawne wychodźstwa. Wyróżnia się emigrację legalną i nielegalną. Emigracja legalna bywa kontrolowana przez państwa. Stanowi wypadkową wielu czynników. W znaczący sposób status prawny wpływa na pozycję emigranta. Od niego zależy pozycja zawodowa, społeczna, rodzinna itp. Odpowiednie regulacje prawne dotyczące zjawiska migracji zawarte są w prawie międzynarodowym⁴. Istotne są w tym względzie umowy dwustronne pomiędzy krajem wychodźstwa a osiedlenia⁵. Status prawny emigrantów znajduje swoje regulacje zarówno w prawodawstwie wewnętrznym jak i międzynarodowym. Zauważa się w tym względzie duże zróżnicowanie pomiędzy poszczególnymi państwami. Wyróżnia się następujące warunki prawne funkcjonowania emigrantów:

- posiadających obywatelstwo kraju osiedlenia,
- posiadających podwójne obywatelstwo,
- posiadających paszport dyplomatyczny,
- posiadających wizę turystyczną,
- posiadających prawo pobytu i obywatelstwo kraju wychodźstwa albo kraju trzeciego,
- nieposiadających żadnego obywatelstwa, tzw. apatrydzi,
- przebywających nielegalnie na terenie danego państwa.

Procesy migracyjne będąc zjawiskiem cywilizacyjnym, są w dużej mierze determinowane przez zmiany zachodzące w różnych płaszczyznach życia społecznego, politycznego i gospodarczego zarówno w czasie, jak i przestrzeni⁶. W ciągu stuleci dochodziło do różnych ruchów ludnościowych. Ich nasilenie, kierunki, kształt, forma, zależały od różnych czynników: społecznych, ekonomicznych, prawnych, politycznych, rozwoju techniki i nauki itp.

Emigracja jest zjawiskiem historycznym, trwałym i powszechnym. Jej przejawy ujawniły się już w starożytności. W Europie szczególne nasilenie tego zjawiska wystąpiło pod wpływem odkryć geograficznych oraz podbojów kolonialnych. Istotne znaczenie miały też zmiany demograficzne. Znaczące zwiększenie liczby ludności w XIX i XX w. prowadziło do masowych migracji. Okres ten charakteryzował się znaczącymi zmianami cywilizacyjnymi, tzw. rewolucja przemysłowa doprowadziła do różnic w stopniu rozwoju państw i społeczeństw. Zmiana w strukturach ekonomicznych krajów, regionów, miast prowadziła do znacznych przemieszczeń ludności. W XIX w. emigracja stała się znaczącym procesem rodzącym skutki ekonomiczne, kulturowe, społeczno-polityczne⁷. W miarę pogłębiających się różnic w rozwoju państw, kraje o wyższym potencjale ekonomicznym, chłonniejszym rynku

⁴ Por. A. Michalska, *Prawa człowieka w systemie norm międzynarodowych*, Warszawa–Poznań 1992.

⁵ R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 1992, s. 247–274.

⁶ A. Chodubski, *Współczesne oblicze Polonii świata*, „Głos znad Pregoły” 1997, nr 6, s. 9–11; idem, *Wartości cywilizacji współczesnej a unifikacja i dezintegracja Europy*, [w:] I, pod red. B. Fijałkowskiej, A. Żukowskiego, Warszawa 2002, s. 22.

⁷ M. Żywczyński, *Historia powszechna 1789–1870*, Warszawa 1997, s. 412–418, 517–522.

pracy, zaczęły przyciągać mieszkańców krajów biedniejszych, bądź przeżywających kryzys ekonomiczny.

Znaczny przyrost ludności, spowodowany w dużej mierze zmianą jakości życia, początkowo objął północno i zachodnią Europę, a następnie jej wschodnie regiony. Wywołał znaczącą falę migracji ekonomicznej. Jej przejawy ujawniły się zwłaszcza w latach siedemdziesiątych XIX w.⁸ Z takich krajów, jak: Wielka Brytania, Irlandia, Niemcy. Następnie objęła ludność krajów środkowo-wschodniej i południowej Europy; zwłaszcza Włoch i Polski. Znaczące natężenie tego zjawiska wystąpiło na przełomie wieków. Liczne fale migracyjne wystąpiły w XX w.; spowodowane były głównie przez obie wojny światowe, przemiany społeczno-polityczne w krajach bloku wschodniego po 1944 r., procesy polityczne w Afryce w latach pięćdziesiątych, sześćdziesiątych, przemiany ekonomiczno-polityczne na Dalekim Wschodzie, konflikty lokalne występujące w różnych regionach świata.

W ostatnich stuleciach charakterystyczne był następujące kierunki migracji:

- z Europy do Ameryki Północnej,
- z Europy do Ameryki Południowej,
- z Europy do południowej Afryki i Oceanii,
- z Afryki do obu Ameryk,
- na Dalekim Wschodzie, z Chin i Indii do krajów sąsiednich,
- z wschodnich regionów Ameryki Północnej do zachodnich; wewnątrzkontynentalne migracje w Ameryce Północnej,
- wewnątrz na terenie imperium rosyjskiego, ZSRR i WNP,
- z obszarów wiejskich do miast, co zwykle się określać mianem urbanizacji życia społecznego⁹.

W ostatnich dziesięcioleciach ruchy migracyjne nasiliły się. Wpłynęła na to liberalizacja procedur prawnych przekraczania granicy. Pomędzy licznymi krajami została zlikwidowana kontrola graniczna¹⁰. Wprowadzany został ruch bezwizowy. Ułatwienia te dotyczą tylko mieszkańców krajów znajdujących się na podobnym poziomie rozwoju gospodarczego. Ich granica wyznaczana jest przez poszczególne kręgi kulturowe. Uprawnienie obywateli państw członkowskich zapoczątkowane układem z Schengen z 14 czerwca 1985 r. do bezwizowego ruchu granicznego, są przykładem swobody migracyjnej w ramach części europejskiego kręgu kulturowego, pomiędzy państwami należącymi do Unii Europejskiej¹¹. Ułatwienia w ruchu granicznym zostały rozciągnięte także na inne państwa znajdujące się w europejskim kręgu kulturowym o zbliżonym rozwoju cywilizacyjnym, takie jak np.: Szwajcaria, Polska, Węgry i inne.

⁸ J. Pajewski, *op.cit.*, s. 7–9, 34–40, 277–285.

⁹ A. Bonasewicz, *Główne kierunki i natężenie migracji światowych w latach 1945–1995*, [w:] *Migracje 1945–1995. Migracje i społeczeństwo 3*, pod red. J. E. Zamojskiego, Warszawa 1999, s. 21–37.

¹⁰ L. Ciamaga, E. Latoszek, K. Michałowska-Gorywoda, L. Oreziak, E. Teichmann, *Unia Europejska*, Warszawa 1997, s. 109–110.

Za znaczącą przyczynę migracji uważa się nierówności w rozwoju ekonomicznym. Opuszczenie krajów przez ludzi z państw znajdujących się poza granicami świata uprzemysłowionego jest procesem ciągłym o różnej sile natężenia i różnych kierunkach. Problem ten widoczny jest szczególnie na granicach świata uprzemysłowionego. Masowe migracje z Meksyku do USA, z Afryki Północnej do Europy Zachodniej czy pomiędzy biednymi a bogatymi państwami azjatyckimi są w tej mierze znamienne.

Zmiany w zakresie współpracy gospodarczej pomiędzy przedsiębiorstwami z poszczególnych krajów, liberalizacja przepływu kapitału, działalność międzynarodowych korporacji doprowadziły do wytworzenia globalnego systemu ekonomicznego, w którym świat został podzielony na regiony. Linie podziału przebiegają według mapy atrakcyjności inwestycyjnej, stabilności ekonomicznej i politycznej, kształtu rynku pracy, zasobności konsumentów, poziomu rozwoju cywilizacyjnego itp. Często spotykanym odnośnikiem jest poziom dochodu narodowego w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Ten czynnik decyduje w klasyfikacji, czy dany kraj jest biedny, czy bogaty wskazując główne kierunki migracji. Migracje pod względem ekonomicznym są szczególnie intensywne przy małych odległościach geograficznych, np. taki charakter miało nasilenie emigracji z Meksyku czy Kuby do USA, z Polski do Niemiec.

Ważnym czynnikiem migracji jest postęp techniczny¹². Charakterystyczne są w tym aspekcie zjawiska:

- zmiany miejsca zamieszkania spowodowane dużym uprzemysłowieniem i zanieczyszczeniem środowiska;
- dążenie do poprawy standardu życia. Chęć zamieszkiwania w regionach gdzie jest większa dostępność korzystania z nowoczesnych technologii (infrastruktura, dostępność dóbr konsumpcyjnych, lepiej zorganizowanych stanowisk pracy wyposażenie instytucji opieki zdrowotnej itp.);
- rozwój techniki w dziedzinie środków transportu. Znaczące zmniejszenie czasu podróży szczególnie istotne przy przemierzaniu dużych odległości. Skrócenie czasu podróży, np. z Europy do Ameryki Północnej z kilku tygodni, czy dni do kilku godzin w znaczący sposób wpływa na zwiększenie mobilności ludności. Zmniejszone relatywne koszty podróży, jak i samych środków komunikacji spowodowały większą dostępność dla pojedynczego konsumenta, jak i korzystnie wpływają na rozwój usług transportowych np. wzrost liczby linii lotniczych;
- rozwój środków komunikowania ułatwiający dostępność informacji o świecie;
- ułatwienia w dziedzinie transportu i środków komunikowania pozwalają na częstsze kontakty emigrantów z rodziną w kraju odplywu¹³.

¹¹ *Wprowadzenie do prawa Wspólnot Europejskich*, pod red. A. Wróbla, Kraków 2002, s. 274–280.

¹² H. P. Martin, H. Schumann, *Pułapka globalizacji*, Wrocław 1999, s. 26–28.

¹³ A. Toffler, *Trzecia fala*, Warszawa 1997, s. 452–455.

Na wzrost intensyfikacji ruchów ludnościowych wpływa także zwiększona aktywność życia politycznego. Poszczególne wydarzenia polityczne prowadzą do podjęcia decyzji o wychodźstwie, nierzadko wymuszają wręcz fale migracyjne. II wojna światowa zmieniła w znaczący sposób obraz ludnościowy świata. Także wewnętrzne procesy polityczne, takie jak np. wprowadzenie stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. w Polsce spowodowały znaczące ruchy ludnościowe¹⁴. Wśród czynników spowodowanych wewnętrzną sytuacją w kraju inicjujących emigrację występują m.in.: ucieczka przez represyjnym systemem politycznym; wymuszenie przez władzę emigracji jej oponentów.

Współczesne przemiany społeczne, ekonomiczne, polityczne wymagają podniesienia poziomu kształcenia. Odpowiedzią na to zapotrzebowanie jest rosnąca podaż usług w tym zakresie, jak i odpowiedź konsumentów, którzy uczestniczą aktywnie w poszczególnych jej segmentach. Zmianie ulega także struktura migrantów ze względu na stan wykształcenia¹⁵. Wśród osób zmieniających miejsce pobytu znacząco zwiększa się liczba osób z wyższym wykształceniem. Powoduje to istotne skutki. Powoduje lepszy start zawodowy imigrantów. Ułatwia zjawisko adaptacji i integracji. Przybywający do kraju osiedlenia posiadają nierzadko, wiedzę o kulturze, stosunkach społecznych, ekonomicznych, instytucjach politycznych itp., często znają także miejscowy język lub inne języki pozwalające na swobodną komunikację w kraju osiedlenia. Pozwala to na złagodzenie szoku związanego z przybyciem do nowego, nieznanego świata. W strukturze emigrantów znaczącą liczbę stanowią wysoko wykwalifikowani pracownicy i specjaliści emigrujący do krajów o podobnym poziomie gospodarczym¹⁶. Zwiększa także samodzielność i niezależność imigrantów pozwalając im funkcjonować bez pomocy instytucji opieki społecznej. Zwiększa także ich atrakcyjność na rynku pracy. Sprawiają także, że akceptacja przez środowisko przebiega bez napięć społecznych.

Wzrost wykształcenia ma istotny wpływ zarówno na podjęcie decyzji o emigracji, jak i miejscu przeznaczenia. Wzrost wykształcenia oraz łatwiejszy dostęp do informacji pozwalają na gruntowne porównanie warunków życia w poszczególnych krajach. Mogą tu decydować takie czynniki, jak: wskaźniki ekonomiczne, system prawny, możliwości awansu ekonomicznego i społecznego, wielkość i kształt diaspory pochodzącej z kraju emigranta, odmienność kulturowa i cywilizacyjna. Lepsze wykształcenie pozwala na ograniczenie emigracji nielegalnej poprzez wcześniejsze wykorzystanie wszelkich dostępnych możliwości przewidzianych prawem. Istotne

¹⁴ Por. R. Majewski, *Przyczyny polskiego exodusu w latach osiemdziesiątych*, [w:] *Migracje polityczne XX wieku. Migracje i społeczeństwo*, pod red. J. E. Zamojskiego, Warszawa 2000, Nr (4), s. 101–108.

¹⁵ A. Chodubski, *Polonia wobec globalizacji cywilizacji*, „Cywilizacje w czasie i przestrzeni” 1998, nr 4.

¹⁶ K. Romaniszyn, *Światowe szlaki migracyjne: Przemiany i kontynuacje*, [w:] *Migracje 1945–1995...*, s. 64.

są tutaj m.in. takie czynniki, jak: znajomość prawodawstwa wewnętrznego kraju osiedlenia, znajomość prawa międzynarodowego, znajomość języka kraju przeznaczenia, umiejętne kontaktowanie się z czynnikami oficjalnymi, itp.

Imigracja rodzi wiele skutków natury demograficznej¹⁷. Bywają różne zarówno dla kraju odpływu jak i napływu. Dla kraju napływu będzie to; zachwianie równowagi płci, postarzenie demograficzne bądź też odmłodzenie dla krajów napływu, obniżenie wskaźnika przyrostu naturalnego w krajach odpływu, zmniejszenie przeludnienia przy masowej emigracji z obszarów o dużej gęstości zaludnienia, zwiększenie liczby ludności w krajach napływu¹⁸.

Istotne są skutki ekonomiczne mające znaczenie zarówno dla kraju odpływu, jak i napływu. Dla kraju odpływu można wymienić m.in.: odpływ siły roboczej powodujący niekiedy poważne luki w poszczególnych segmentach podaży pracy, zmniejszenie bezrobocia, transfer pieniądza, wzrost poziomu konsumpcji, zmiany w strukturze zatrudnienia, obniżenie ceny ziemi, zmiany w produkcji poszczególnych dóbr, np. produkcja artykułów dla potrzeb emigrantów, zmniejszenie zapotrzebowania na pewne usługi, rozwój małego biznesu. Dla kraju napływu: napływ taniej i nierzadko dobrze wykształconej siły roboczej, wprowadzanie nowych wynalazków, rozwój nowych gałęzi gospodarki, zapełnienie wolnych miejsc pracy, odpływ pieniądza, wzrost kosztów opieki socjalnej, wzrost ceny ziemi, wzrost poziomu konsumpcji, zagospodarowanie nowych obszarów ziemi, tworzenie się globalnego rynku pracy, zwiększenie podaży niektórych usług.

W sferze polityki emigranci traktowani są nierzadko jako „zawór bezpieczeństwa” poprzez odpływ jednostek bądź grup radykalnych. Wśród innych skutków politycznych dla kraju odpływu wymienić należy: wzrost poziomu zamożności rodzin emigrantów, pogłębianie się nierówności ekonomicznej, przenoszenie nowych wzorców kultury politycznej, wiara w sukces materialny tylko poza granicami ojczyzny (pasywność ekonomiczna), problemy reintegracji reemigrantów, dezintegracja rodzin, utworzenie się wielogeneracyjnego łańcucha migracyjnego. Emigranci nierzadko tworzą ośrodki opiniotwórcze oddziałujące na życie polityczne kraju wychodźstwa¹⁹. Mogą też tworzyć grupy nacisku wpływając na relacje międzynarodowe zarówno w kontaktach dwu, jak i wielostronnych. Dla kraju napływu są to: zmiana składu społecznego, przejawy patologii (imigranci nierzadko nie podejmują pracy, szerzą się wśród nich plagi narkomanii, alkoholizmu itp.), zacieranie przez emigrantów ostrych podziałów warstwowych, problemy adaptacji emigrantów, konflikty społeczne.

¹⁷ Z. Cesarz, *Wpływ czynnika międzynarodowego na środowisko międzynarodowe*, [w:] *Problemy polityczne współczesnego świata*, pod red. Z. Cesarza, E. Stadmuller, Wrocław 1998, s. 161–177.

¹⁸ Por. K. Ślany, *Między przymusem a wyborem*, Kraków 1995.

¹⁹ P. Machcewicz, *Emigracja w polityce międzynarodowej*, Warszawa 1999, s. 13–20, 45–55, 141–158.

W sferze kultury imigracja powoduje przenikanie nowych wartości, kształtowanie nowych norm, prowadzi do zmian osobowości²⁰. W krajach napływu powoduje wzbogacenie kultury narodowej. Różnorodność w sferze życia artystycznego, wprowadzanie nowych trendów najczęściej bywa postrzegana jako zjawisko pozytywne. Ruchy migracyjne powodują także rozszerzenie horyzontów myślenia. Dla krajów wychodźstwa odpływ twórczych jednostek jest procesem niekorzystnym. Różnice kulturowe są także jedną z głównych przyczyn konfliktów pomiędzy imigrantami a ludnością regionu osiedlenia. Manifestacja swojej odrębności kulturowej może stanowić czynnik konfliktogenny. Istotne w tym względzie są czynniki etniczne i rasowe.

Imigracja jest procesem, który determinuje postawy wielu pokoleń²¹. Najczęściej dopiero czwarte pokolenie uważane jest w pełni zintegrowane z nową kulturą. Każde pokolenie imigrantów napotyka na innej natury trudności. Największe bariery spotyka pierwsza generacja wychodźców, gdyż jej dotyczą największe zmiany. Pierwszym jej następstwem jest konieczność reakcji na wielką ilość bodźców tworzących nową sytuację. Ilość tych bodźców zależy od dystansu kulturowego, geograficznego, wiedzy o danym regionie, statusu ekonomicznego i społecznego itp.

Zjawiskiem współczesnej cywilizacji jest wzrastająca ilość bodźców przekazywanych głównie poprzez media²². Bez odpowiedniego zaplecza, np. w postaci rodziny, znajomości lokalnych struktur, zwyczajów itp. powoduje to utratę poczucia bezpieczeństwa. Nie bez znaczenia jest także samo zachowanie imigranta. Może on podjąć walkę o uznanie przez innych wartości i jego kultury rodzimej, co zazwyczaj prowadzi do konfliktu lub też może definiować własną tożsamość abstrahując od kryteriów narodowych czy etnicznych.

Problemy związane z integracją stają się coraz bardziej wyraziste, dzieje się tak w związku ze zwiększającą się liczbą imigrantów z krajów niezachodnich. Szczególne obawy budzą imigranci z krajów muzułmańskich²³. Przyjmuje się, że w Europie Zachodniej zamieszkuje ich obecnie około 13 mln. Także wśród imigrantów do USA przewagę zyskują przybysze z innych niż Europa regionów świata. W latach pięćdziesiątych dwie trzecie imigrantów przybywających do Stanów Zjednoczonych pochodziło z Europy i Kanady, a w latach osiemdziesiątych około 35 procent pochodziło z Azji, 45 procent z Ameryki Łacińskiej, a mniej niż 15 procent z Europy i Kanady²⁴.

Przyrost naturalny w USA i w Europie utrzymuje tendencję malejącą. Przewidywać należy, że przyrost ludności krajów zachodnich będzie się odbywał poprzez zwiększanie urodzeń wśród imigrantów. Skutek jest taki, że Europejczycy coraz

²⁰ R. Majewski, *Imigranci jako kategoria polityczna współczesnej cywilizacji*, [w:] *Migracje polityczne XX wieku*, pod red. J. E. Zamojskiego, Warszawa 2000, s. 23–31.

²¹ A. Chodubski, *Emigracja polska w warunkach realizacji procesu integracji ogólnoeuropejskiej*, [w:] *Polityka społeczna na drodze do Unii Europejskiej*, Włocławek 1997, s. 145–159.

²² J. Naisbitt, *Megatrendy*, Poznań 1997, s. 29–61.

²³ S. P. Huntington, *Zderzenie cywilizacji*, Warszawa 1997, s. 258–266, 311–326.

²⁴ *Ibidem*, s. 296.

bardziej zaczynają obawiać się inwazji dokonywanej przez imigrantów na miejsca pracy, zwiększenia kosztów opieki społecznej, zmianie stylu życia. Prowadzi to do powstawania skrajnych ugrupowań i grup politycznych, dla których źródłem wszelkich niepowodzeń w danym kraju są środowiska imigrantów. W ostatnich latach można zauważyć wzrost elektoratu partii prawicowych i nacjonalistycznych, wrogich imigrantom. Z drugiej strony charakterystyczne dla współczesnych stosunków społecznych jest coraz większa aktywność grup mniejszościowych, które czują się niedowartościowane, nie znajdują dla siebie środków wyrazu w istniejącej sytuacji społeczno-politycznej i dążą w związku z tym do większego samostanowienia. Mówi się wręcz o buntach mniejszości²⁵. Z jednej strony rosnąca aktywność grup mniejszościowych a z drugiej skrajnych ugrupowań politycznych o zabarwieniu nacjonalistycznym może prowadzić do wielu konfliktów.

Zjawiskiem wyróżniającym współczesną cywilizację jest zjawisko migracji wewnętrznych polegające na przenoszeniu się ludności z centrów miast na obrzeża²⁶. Zmiany w dziedzinie organizacji pracy powodują, że coraz więcej czynności wykonywanych jest w domu a nie w wielkich scentralizowanych zakładach czy biurach. Rozrastające się centra budzi wiele problemów związanych z transportem, energią, zaopatrzeniem w wodę, duża gęstość zaludnienia stanowi podatny grunt do wybuchu różnego rodzaju konfliktów społecznych, zwiększa się także kryminogenność, rosną ceny utrzymania, ceny nieruchomości wzrastają w zawrotnym tempie.

Ruchy migracyjne sprzyjają postępowi gospodarczemu, ożywieniu politycznemu, realizacji dążeń i aspiracji jednostek. Wpływają na sferę wartości i stosunki społeczne, determinują przemiany gospodarcze itp.

Emigracja jest zjawiskiem politycznym²⁷. Jej kształt, charakter, intensywność wynikają z działań podmiotów polityki, jak państwo, narody. Kształt instytucji politycznych, zachowania wyborców, kształt sceny politycznej, obowiązujące akty normatywne itp. determinują procesy migracyjne.

Jako zjawisko polityczne ruchy migracyjne zajmują także istotne miejsce w układzie współczesnych stosunków międzynarodowych, a zwłaszcza stosunków bilateralnych między poszczególnymi krajami, są ich czynnikiem tak warunkującym, jak i realizującym²⁸. Wskazuje na to już sam fakt przekraczania granicy państwa. Spotyka się tu utrudnienia bądź ułatwienia zarówno ze strony państwa wychodźców, jak i kraju imigracji, co wynika z ich polityki migracyjnej.

Pojmując politykę, jako sferę działalności społecznej związanej z dążeniem do zdobycia i sprawowania władzy wewnątrz państwa i w stosunkach międzyarodo-

²⁵ E. Polak, *Przemiany cywilizacji współczesnej w sferze kultury materialnej*, Gdańsk 1996, s. 144–145.

²⁶ M. McRae, *Świat w roku 2020*, Warszawa 1996, s. 178–206.

²⁷ A. Chodubski, *Emigracja jako zjawisko polityczne*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego – Nauki Polityczne” 1992, nr 11; R. Majewski, *Imigranci jako kategoria polityczna...*, s. 23–31.

²⁸ J. Kukułka, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Warszawa 1982, s. 82–92.

wych²⁹ nie sposób oddzielać migrację od polityki. Imigracja jak i emigracja jest zjawiskiem związanym tak z realizowaniem działalności politycznej wewnątrz danego państwa, jak i dotyczącym stosunków politycznych we współczesnym świecie³⁰.

Imigracja, stanowiąc zarówno podmiot, jak i przedmiot polityki, może być rozpatrywana w różnych zakresach, tj. polityki społecznej, gospodarczej, kulturalnej, oświatowej, międzynarodowej itd., a następnie w bardziej szczegółowych podziałach – w różnych sferach, gałęziach. Można też rozpatrywać ją jako zjawisko związane z bieżącym kształtowaniem rzeczywistości politycznej, jak też mówić o zjawisku związanym z podejmowaniem decyzji dotyczących przyszłości. Ruchy migracyjne będąc kategorią cywilizacyjną sprzyjają postępowi gospodarczemu, ożywieniu politycznemu, realizacji dążeń i aspiracji jednostek. Bywają jednakże przyczyną wielu problemów i konfliktów.

Emigracja jest złożoną grupą społeczną charakteryzującą się pewnymi cechami odrębności. Jest grupą zróżnicowaną pod względem ekonomicznym, edukacyjnym, politycznym. Stworzona w kraju osiedlenia struktura, jak i miejsce, jakie zajmuje w niej jednostka odpowiada realiom tego kraju, jak i indywidualnym cechom emigranta.

²⁹ K. Podoski, *Określenie i klasyfikacja zjawisk politycznych*, „Studia Nauk Politycznych” 1973, nr 1, s. 93.

³⁰ A. Chodubski, *Emigracja jako zjawisko polityczne*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego.” *Nauki Polityczne* 1992, nr 11, s. 131–140.